

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет	Образотворче мистецтво	Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Кафедра	Кафедра теорії і історії мистецтв	Рік навчання	1
Галузь знань	02 Культура і мистецтво	Вид дисципліни	Нормативна
Спеціальність	023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	Семестри	1

СУЧАСНІ КУРАТОРСЬКІ ПРАКТИКИ

Семестр 4

Викладач	Найденко Вікторія Олександрівна, кандидат мистецтвознавства (доктор філософії)
Е-mail	viktorianaydenko@gmail.com
Заняття	Он-лайн в Zoom, Google-meet За розкладом
Адреса	к. 205, поверх 2, корпус 3, вул. Мистецтв 11
Телефон	050-903-30-93 (особистий номер)

Затверджено на засіданні кафедри ТІМ
Протокол №2 від 29.08.2024 р.

КОМУНІКАЦІЯ З ВИКЛАДАЧЕМ

Поза заняттями офіційним каналом комунікації з викладачем є Telegram та електронна пошта. Під час звернення, здобувач(ка) обов'язково має вказати своє прізвище, ім'я рік навчання, академічну групу та назву дисципліни. Роботи рубіжного контролю та поточні завдання надсилаються на пошту викладача або в Telegram з обов'язковим підписом файлу та у зазначені дедлайни таким чином: *прізвище_завдання. Розширення: текст — doc, docx, ілюстрації — jpeg, pdf.*

КОНСУЛЬТАЦІЇ

За необхідності можлива поглиблена позааудиторна консультація (очна або у он-лайн форматі), яка відбувається за попередньою домовленістю.

ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Володіння знаннями, набутими під час вивчення бакалаврських курсів «Основи музеєзнавства», «Основи кураторства», «Мистецтво постмодернізму», «Сучасні мистецькі практики».

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

1. Кураторський посібник / за редакцією О. Погребняк, Д. Чепурного, К. Яковленко. Київ: ІЗОЛЯЦІЯ. Платформа культурних ініціатив, 2020. 160 с.
2. Носко К., Лук'янець В. Де кураторство. Харків: IST Publishing, 2017.

ПОСИЛАННЯ НА МАТЕРІАЛИ

Основні та додаткові навчальні матеріали, слайди, ілюстрації тощо можна переглянути у загальному зі здобувачами Telegram-чаті та на кафедрі ТІМ.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ

Комп'ютерна техніка (ноутбук, планшет, смартфон тощо) з можливістю виходу до мережі Інтернет. Програми, необхідні для виконання завдань: Microsoft Word або LibreOffice.

МЕТА Й ЗАВДАННЯ КУРСУ

Метою навчальної дисципліни «Сучасні кураторські практики» є формування у здобувачів вищої освіти теоретичних знань щодо досвіду сучасної кураторської практики в рамках світового мистецького контексту, аналізу різноманітних підходів, методів і форм кураторської діяльності. Метою курсу є покрокова робота над реалізацією художнього проекту в рамках презентації творчої діяльності українських мистців в світовому арт-просторі.

Основними завданнями вивчення дисципліни є: поглиблення і систематизація знань з обраного фаху; створення відчуття професійної приналежності до обраного фаху на рівні критичного аналізу досягнень кураторства у світовій художній культурі; забезпечення необхідної теоретичної підготовки здобувачів до професійної діяльності.

КОМПЕТЕНТНОСТІ

Дисципліна «Сучасні кураторські практики» забезпечує низку компетентностей, відповідно до Стандартів спеціалізації 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Загальні (базові компетентності):

ЗК1: здатність генерувати нові ідеї (креативність);

ЗК2: вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми;

ЗК3: здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);

ЗК4: здатність працювати в міжнародному контексті;

ЗК5: здатність розробляти та керувати проектами;

ЗК6: здатність діяти соціально відповідально та свідомо;

ЗК7: Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Спеціалізовані (фахові) компетентності:

ФК1: Здатність трактувати формотворчі мистецькі засоби як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства;

ФК2: Здатність використовувати знання та практичні навички з сценографії з метою найвиразнішого розкриття концепції і змісту драматичного твору та його художнього втілення.

ФК6: Здатність формувати мистецькі концепції на підставі проведення дослідження тих чи інших аспектів художньої творчості;

ФК8: Здатність до використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій в контексті проведення мистецтвознавчих та реставраційних досліджень.

ФК9: Здатність володіти категоріальним апаратом, методологією сучасного мистецтвознавчого аналізу.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Дисципліна «Основи кураторства» забезпечує низку програмних результатів навчання, відповідно до Стандартів спеціалізації 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», а саме:

ПРН2: Інтерпретувати та застосовувати семантичні, іконологічні, іконографічні, формально-образні і формально-стилістичні чинники образотворення;

ПРН3: Володіти інноваційними методами та технологіями роботи у відповідних матеріалах (за спеціалізаціями);

ПРН4: Вміти трактувати формотворчі мистецькі засоби як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства;

ПРН5: Використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освітній та музейній справах;

ПРН11: Застосовувати у мистецькій та дослідницькій діяльності знання естетичних проблем образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації, основні принципи розвитку сучасного візуального мистецтва;

ПРН15: Вміти спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня, працювати у міжнародному професійному середовищі;

ПР16: Вибудувати якісну та розгалужену систему комунікацій, представляти результати діяльності у вітчизняному та зарубіжному науковому і професійному середовищі.

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Основна спрямованість дисципліни визначається фаховим розумінням і усвідомленням сучасної практики українського та світового кураторства. Дисципліна «Сучасні кураторські практики» викладається здобувачам другого рівня вищої освіти (магістратури за ОПІ «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація») 1-го року навчання у 1 семестрі. Інформативний зміст навчальної дисципліни «Сучасні кураторські» складається з 8 тем. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 год. (30 год. аудиторної роботи (16 лекційних, 14 семінарських і 90 год. самостійної роботи) для студентів денної форми навчання /4 кредити ECTS.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ теми	Вид заняття	Тема	Тижд.	Анонс заняття	К-ть год.
МОДУЛЬ 1. Кураторство в сучасному арт-середовищі					
1	Лекція	Вступ. Кураторство в сучасному культурному просторі.	1-2	Поняття «кураторство». Професійна термінологія «кураторства». Кураторство в системі мистецтв. Різні типи кураторів. Куратор як каталізатор та провідник ідей.	2
1	Практ.	Вступ. Кураторство в сучасному культурному просторі.	1-2	Охарактеризувати типи кураторів, представлених в українському арт-просторі.	2
2	Лекція	Історія кураторського дискурсу.	3-4	Кураторство як нова практика з 1970-х років. Кураторські практики другої половини XX ст.: світовий та вітчизняний досвід. Принципи роботи кураторів 1970-х – 2000-х років. Концепція «білого кубу» як домінуючий спосіб формування експозиційного простору XX століття.	6
2	Практ.	Історія кураторського дискурсу.	3-4	Фрагментарний огляд книги Брайана О'Догерті «Всередині білого куба». Аналіз першого розділу «Нотатки про галерейний	6

				простір» (с.17-45). Огляд вибірових експозицій ХХ ст.	
3	Лекція	Сучасні принципи виставково-галерейної діяльності.	5-6	Новітні кураторські підходи експонування творів мистецтва: український та світовий досвід. Від парадигми «білого кубу» до «чорного кубу». Роль партисипативних практик в кураторстві виставкових проєктів.	4
3	Практ.	Сучасні принципи виставково-галерейної діяльності.	5-6	Аналіз партисипативних практик на прикладі проєктів Мистецького арсеналу та сучасних українських мистців. Дискусія щодо концепції «білого кубу» в практиці сучасного мистецтва.	4
4	Лекція	Дискурсивний та інсталяційний підхід в кураторській практиці.	7-8	Короткий екскурс дискурсивних та інсталяційних напрямків кураторства. Синергія дискурсивного та інсталяційного методів в сучасній кураторській практиці.	3
4	Практ.	Дискурсивний та інсталяційний підхід в кураторській практиці.	7-8	Аналіз актуальних кураторських концепцій: український та світовий досвід.	3
МОДУЛЬ 2. Побудова кураторського проєкту					
5	Лекція	Морфологія виставкового проєкту.	9-10	Структура виставки: тема, простір, художники, експозиція та наратив, публікації, каталог, дискусійна програма. Ключові процеси управління, пов'язані з реалізацією кураторського проєкту.	6
5	Практ.	Морфологія виставкового проєкту.	9-10	Розбір морфології актуальних кураторських проєктів. Робота над навчальним кураторським проєктом.	6
6	Лекція	Розробка кураторських концепцій.	11-12	Організація дослідження як невід'ємна складова формування кураторської концепції. Метод мозкового штурму. Експериментування з «оптикою»	3

				кураторської ідеї. Вербалізація кураторської концепції.	
6	Практ.	Розробка кураторських концепцій.	11-12	Створення власної кураторської концепції.	3
7	Лекція	Форма кураторського проекту. Експозиційні рішення кураторських проєктів.	13-14	Різновиди кураторських проєктів. Побудова наративу. Взаємодія та залучення аудиторії. Техніки рефреймінгу. Побудова експозиції в кураторському проєкті. Залучення досвіду світової сценографії в роботі з простором (візуальне, кольорове, світлове, пластичне вирішення). Інтерактивний дизайн в кураторських проєктах. Короткий огляд виставкових проєктів з акцентом на мультисенсорний досвід та нові медіа.	6
7	Практ.	Форма кураторського проекту. Експозиційні рішення кураторських проєктів.	13-14	Робота над візуалізацією кураторської концепції. Робота з експозицією.	6
8	Лекція	PR-заходи кураторських проєктів. Реалізація та архівація кураторського проекту.	15	Форми та види PR-заходів сучасних арт-проєктів. Роль куратора в просуванні проєкту. Побудова кураторської екскурсії. Комунікаційна стратегія проєкту. Підготовка до вернісажу. Функціонування проєкту після відкриття. Аналіз та архівація як невід'ємна складова кураторського проєкту. Презентація власного навчального кураторського проєкту.	6
8	Практ.	PR-заходи кураторських проєктів. Реалізація та архівація	15	Продовження власного навчального проєкту (виставки): розробка PR-заходів та кураторської екскурсії. Реалізація	6

	кураторського проекту.		навчального проекту. Аналіз та архівація.	
--	------------------------	--	---	--

ФОРМАТ ДИСЦИПЛІНИ

Теми розкриваються шляхом лекційних, семінарських (практичних) занять та роботою над навчальним кураторським проектом. Самостійна робота здобувачів вищої освіти спрямована на завершення практичних завдань. Зміст самостійної роботи складає пошук додаткової інформації та її аналіз, підготовка усних доповідей за семінарськими темами дисципліни.

Система оцінювання має накопичувальний характер, а саме отримання певного балу за кожен тему дисципліни (семінар, практичне завдання, тест, реалізація проекту).

ФОРМАТ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

Формою контролю є залік. Для складання заліку необхідним є пройти проміжний контроль у формі поточної перевірки процесу самостійної роботи, а також розробка навчального кураторського проекту. Накопичувальний максимальний бал за модуль складає 45.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Національна	Бали	ECTS	Диференціація А (внутрішня)	Національна	Бали	ECTS
відмінно	90–100	А	A+ 95–100	задовільно	64–74	D
			A 90–94		60–63	E
			незадовільно	35–59	FX	
добре	82–89	В		незадовільно (повторне проходження)	0–34	F
	75–81	С				

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Роботи, які здаються з порушенням терміном здачі без поважних причин та попередження викладача, оцінюються на нижчу оцінку. Письмові творчі роботи та робота над кураторським навчальним проектом повинні виконуватись здобувачами самостійно. Заборонене списування під час виконання письмових робіт.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Здобувачі зобов'язані дотримуватися правил академічної доброчесності (у своїх доповідях, статтях, при складанні екзаменів тощо). Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. Якщо під час проміжного контролю помічено списування, здобувач втрачає право отримати бали за тему і складає її під час заліку, отримуючи не більше 50% балів від максимальних за цю частину.

Корисні посилання: <https://законодавство.com/zakon-ukrajiny/stattya-akademichna-dobrochesnist-325783.html>

<https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-shho-v-uchniv-ta-studentiv-na-dumtsi/>

<https://drive.google.com/drive/folders/1rx4lMRGOJdPhYbl-Y6EUcKCRd9jEeUc5>

ПРАВИЛА ВИКЛАДАЧА

Під час занять здобувачам необхідно вимкнути звук на мобільних телефонах. За необхідності здобувач має спитати дозволу вийти з аудиторії.

У разі форс-мажорних обставин можливе перенесення заняття на інший вільний день за попередньою домовленістю обох сторін.

ПОЛІТИКА ВІДВІДУВАНOSTI

- здобувачі повинен виконувати графік навчального процесу та вимоги навчального плану;

- в обов'язковому порядку відвідувати всі види навчальних занять, передбачені навчальним планом;

- у разі неможливості з поважних причин відвідати заняття проінформувати викладача;

- якщо здобувач(ка) пропустив (ла) певну тему, він/вона повинен (на) самостійно відпрацювати її та у день консультації відповісти тезово на ключові питання з теми;

- здобувачі повинні брати участь у семінарах та практичних заняттях, виконати тестовий контроль та інші роботи, що визначені робочим планом навчальної дисципліни;

- обов'язком є присутність здобувачів на проміжному контролі та заліку.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Тема	Форма звітності	Бали
1	Охарактеризувати типи кураторів, представлених в українському арт-просторі.	10
2	Фрагментарний огляд книги Брайана О'Догерті «Всередині білого куба». Аналіз першого розділу «Нотатки про галерейний простір» (с.17-45). Огляд вибіркового експозицій ХХ ст..	12
3	Аналіз партисипативних практик на прикладі проєктів Мистецького арсеналу та сучасних українських мистців. Дискусія щодо концепції «білого кубу» в практиці сучасного мистецтва.	10
4	Аналіз актуальних кураторських концепцій: український та світовий досвід.	13
5	Розбір морфології актуальних кураторських проєктів. Робота над навчальним кураторським проєктом.	8
6	Створення власної кураторської концепції.	10

7	Робота над візуалізацією кураторської концепції. Робота з експозицією.	7
8	Продовження власного навчального проекту (виставки): розробка PR-заходів та кураторської екскурсії. Реалізація навчального проекту. Аналіз та архівація.	20
	Залік	10
	Всього балів	100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Бали		Критерії оцінювання
	0-100	
A+	95-100	Здобувач(ка) в повному обсязі виконав(ла) всі етапи кураторського проекту, успішно презентував(ла) навчальний проект, опанував(ла) увесь теоретичний матеріал. Своєчасно та відмінно виконував(ла) завдання рубіжного контролю, чітко та змістовно відповідав(ла) на запитання під час семінарських та практичних занять. Відповідав(ла) на додаткові запитання.
A	90-94	Здобувач(ка) в повному обсязі опанував(ла) теоретичний матеріал, виконав(ла) всі етапи кураторського проекту та презентував(ла) його. Своєчасно та відмінно виконував(ла) завдання рубіжного контролю, чітко відповідав(ла) на запитання під час семінарських та практичних занять.
B	82-89	Здобувач(ка) в повному обсязі опанував(ла) теоретичний матеріал, виконав(ла) всі етапи кураторського проекту та на достатньому рівні презентував(ла) навчальний проект. Своєчасно та на достатньому рівні виконував(ла) завдання рубіжного контролю, відповідав(ла) на запитання під час семінарських та практичних занять, але допускався(лася) похибок.
C	75-81	Здобувач(ка) в повному обсязі опанував(ла) теоретичний матеріал, але при виконанні етапів кураторського проекту допускав(ла) значні помилки, проте на задовільному рівні реалізував(ла) та презентував(ла) його. Завдання рубіжного контролю виконувались з затримкою та/або на задовільному рівні. На запитання під час семінарських та практичних занять відповідав(ла), але допускав багато похибок.
D	64-74	Здобувач(ка) не в повному обсязі опанував(ла) теоретичний матеріал, зі значними недоліками виконував(ла) етапи

		кураторського проєкту (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, відсутність творчого підходу тощо), але презентував(ла) його на задовільному рівні. Завдання рубіжного контролю виконувались не своєчасно та/або на низькому рівні. Під час семінарських та практичних занять були значні труднощі з відповідями на запитання.
E	60-63	Здобувач(ка) в малому обсязі опанував(ла) теоретичний матеріал, зі значними недоліками виконував(ла) етапи кураторського проєкту (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, відсутність творчого підходу, невідповідність завданню, тощо), але презентував(ла) його на задовільному рівні. Завдання рубіжного контролю виконувались не своєчасно та/або на низькому рівні з допущенням грубих помилок. Під час семінарських та практичних занять не було відповідей на запитання.
FХ	35-59	Здобувач(ка) в малому обсязі опанував(ла) теоретичний матеріал. Завдання рубіжного контролю виконувались не своєчасно або виконані не в повному обсязі. Під час семінарських та практичних занять не було відповідей на запитання. Не виконані етапи кураторського проєкту та не презентований готовий проєкт (можливість повторного складання заліку дисципліни)
F	0-34	Повний пропуск рубіжного контролю та невиконання завдань (обов'язкове повторне вивчення дисципліни)

Оцінюванню підлягають завдання семінарських та практичних занять, а також робота над етапами навчального кураторського проєкту. У результаті виставляється загальна оцінка з кожної теми.

Оцінка за семінарські заняття складає від 0 до 13 балів. Загальна максимальна кількість за один модуль – 45 балів. У випадку, коли завдання до семінарських (практичних) занять виконуються несвоєчасно без поважної на те причини, максимальна оцінка за тему знижується.

В оцінці теоретичних знань здобувачів враховуються такі моменти: достатність обсягу відповіді (повна, недостатньо повна, неповна); ґрунтовність обізнаності з основними поняттями, принципами, законами, правилами; зрозумілість основного завдання запитання; логічність викладу матеріалу; обґрунтованість основних положень власних міркувань; уміння інтегрувати та диференціювати знання.

Презентація навчального кураторського проєкту складає 20 балів. Він є обов'язковим до виконання. В оцінці виконання завдання враховується здатність здобувачів: усвідомлювати вимогу завдань; перекладати їх на мову наукових понять; застосувати принципи, закономірності, правила для вирішення конкретних завдань; логічно і аргументовано викладати суть власних суджень і рішень; креативність та оригінальність.

Повністю виконаний навчальний кураторський проєкт з усією необхідною

документацією є заліковою роботою та складає у сумі 10 балів. Максимальна оцінка за дисципліну складає 100 балів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Окрім рекомендованого списку літератури, на заняттях викладач може порекомендувати додаткові джерела інформації.

Основна:

1. Абрамович М. Пройти скрізь стіни/ Пер. з англ. О.Михеда. Київ: ArtHuss, 2018. 384с.
2. Ботанова К. Біг по колу. URL: <http://korydor.in.ua/texts/1336-bih-po-kolu>.
3. Де кураторство / Авт. скл. Носко К., Лук'янець В. Харків. IST Publishing. 2017. 256 с.
4. Герман Є. Історія дослідження художніх виставок як особливої форми репрезентації мистецтва ХХ – початку ХХІ ст. Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці. Київ, 2013. Вип. 21. С. 201–207.
5. Герман Є. Виставки Ель Лисицького та авангардний експозиційний дизайн як прототип сучасного кураторства. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2014. Вип. 8. С. 10–15
6. Герман Є.С. Кураторська практика в сучасному мистецтві. Світовий досвід та український контекст: Дис... канд. мистецтвознавства. К., 2016. 309 с.
7. Герман Є. Типологія кураторства: історичні прототипи та сучасна термінологія. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. Київ : Міленіум, 2014. № 3. С. 197–203.
8. Герман Є. Українське кураторство першої половини 1990-х рр. та постать Олександра Ройтбурда. Традиції та новації у вищій художній освіті: зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2015. Вип. 3. С. 27–32.
9. Острозька-Люта О. Кураторська позиція. *Korydor*. 2012. URL: <http://korydor.in.ua/texts/934-kuratorska-posytsiya>.
10. Сидор-Гібелінда О. Українці на Венеційській бієнале: сто років присутності. К.: Інформаційно-аналітична агенція «Наш час», 2008. 304с.
11. Сидоренко В. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України ХХ – ХХІ століть / ІПСМ АМУ. К.: ВХ [студіо], 2008. 188 с.
12. Соловійов О. Турбулентні шлюзи: Зб. статей / ІПСМ АМУ. К.: Інтертехнологія, 2006. 196 с.
13. Bhaskar M. Curation: The power of selection in a world of excess. Piatkus, 2016. 353 p.
14. George A. The Curator's Handbook: Museums, Commercial Galleries, Independent Spaces (Hardback). New York: Thames & Hudson, 2015. 333 p.
15. Obrist H.-U. A Brief History of Curating. Zürich : JRP Ringier & Les presses du réel, 2009. 246 p.
16. O'Doherty. Inside the White Cube. The Ideology of the Gallery Space. University of California Press, 1999. 113 p.
17. Smith T. Thinking Contemporary Curating. Independent Curators International (ICI), New York, 2012. 272 p.

Додаткова:

18. Бурлака В. Історія образу. Мистецтво 2000-х. К.: Фонд підтримки візуальних досліджень, 2011. 206 с.
19. Велика несподіванка. К.: Національний художній музей України, Фонд Рената Ахметова «Розвиток України», 2010. 56 с.
20. Відкритий світ. Вісник Міжнародного фонду «Відродження, напрямку «Культура» та відділу зв'язків з громадськістю. К., 2001. 15 с.
21. Гудімов П. Бути куратором. URL: <https://center.ucu.edu.ua/buty-kuratorom/>
22. Енциклопедія постмодернізму / під ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора; пер. з англ. В. Шовкун; наук. ред. пер. О. Шевченко. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 503 с.
23. Заручник в НХМУ. Серія перформансів у Національному художньому музеї України, грудень 2010 – квітень 2011. Каталог проекту. URL: http://youreflect.me/hamu_ukr.pdf.
24. Інтервали: Космізм в українському мистецтві ХХ століття: книга-каталог / ред. пер. Ф. Сидорук / Фонд «Нове творче об'єднання». К.: Вид-во Раєвського, 2000. 263 с.
25. Київська мистецька зустріч : нове мистецтво Польщі, України, Росії: Каталог виставки / Під ред. В. Сахарук. К.: Центр «Український дім», Галерея «Аліпій», 1995. 129 с.
26. Лелик М.Б. Роль кураторів у формуванні артсередовища і сучасних тенденцій у мистецтві. URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi_2021/Kurator.pdf
27. Мистецькі імпресії: малярство, графіка, скульптура, інсталяція: Каталог виставки. К.: Центр «Український Дім», галерея «Аліпій», 1994. 157 с.
28. Мистецький арсенал організував дискусії щодо ролі куратора в сучасному українському мистецтві URL: <https://cases.media/news/mistecckii-arsenal-organizuvav-diskusiyi-shodoroli-kuratora-v-suchasnomu-ukrayinskomu-mistectvi>
29. Нариси з історії образотворчого мистецтва України ІПСМ АМУ; ред.-упор. О.О. Авраменко; редкол.: В.Д. Сидоренко (голова), О.О. Авраменко, В.Я. Даниленко та ін.). У 2 кн. К.: Інтертехнологія, 2006. Кн.. 2. 656 с.
30. Носко К. Виставки руками та очима художників: експозиції, що увійшли в історію мистецтва. URL: <https://suspilne.media/114928-docudays-ua-ta-francuzka-vesnaak-projdu-t-kinofestivali-vesni-pid-cas-zorstkogo-karantinu-v-kyevi/>
31. Парниковий ефект: Каталог виставки / Під ред. О. Соловйова. К.: ЦСМ при НаУКМА. К. 1995. 25 с.
32. Перевірка реальності / Під ред. В. Бурлаки. К.: Фонд Віктора Пінчука, 2005. 95 с.
33. Продавай, зброе! : Каталог виставки / Під ред. В. Бурлаки. К.: Фонд Віктора Пінчука, 2004. 168 с.
34. «Професія куратор: про мистецтво з турботою». URL: <https://artsvit.dp.ua/news/profesya-kurator-promistectvo-z-turbotoyu/>
35. Сидор-Гібелінда О. Неіснуюча виставка. К.: ЦСМС, 1995. 38 с.
36. Скиба М. Класичний музей і сучасне мистецтво. Korydor. 2011. URL: <http://korydor.in.ua/texts/511-Klasichniy-muzey-i-suchasne-mistetstvo..>
37. Тіхоновська І. Мистецтво вимагає капіталовкладень. Ринкові правила відформовують український галерейний бізнес. URL: http://sn-philcultpol.cfuv.ru/wp-content/uploads/2016/12/018_krup.pdf

38. Федорук О. «Перший український проект» на Бієнале сучасного мистецтва // Перетин знаку: Вибрані мистецтвознавчі статті: У 3 кн. ІПСМ АМУ. К.: Фенікс, 2007. Кн.2: Українська культурологія. Історія та теорія мистецтва. Постаті. Народна творчість. Рецензії. С. 138 – 150.
39. 20 кураторів – adeptів сучасного підходу до історії мистецтва. URL: <http://cedra.kiev.ua/2018/08/03/20-kuratoriv-adeptiv-suchasnogo-pidhodu-do-istoriyi-mistetstva/>
40. Art since 1900: modernism, antimodernism, postmodernism / [H.Foster, R. «Terra Incognita», Y. Bois, B. Buchloh]. London : Thames & Hudson, 2007. 704 p.
41. Babij L. A Short Guide to Contemporary Art in Ukraine. *Art margins online*. 2009. URL:http://www.artmargins.com/index.php?option=com_content&view=article&id=459%3Aa-short-guide-to-contemporary-art-in-ukraine&Itemid=68.
42. Bennet T. The birth of the museum: history, theory, politics. London: Routledge, 1995. 288 p.
43. Bude H. Curator as Meta Artists. *Texte Zur Kunst*. 2012. № 86. P. 108–119.
44. Buren D. Exhibition of an exhibiton. The Biennial Reader. *Anthology of large-scale perennial exhibitions of contemporary art* // [ed. by E. Filipovic, M. van Hal, S. Ovstebo]. Bergen: Kunsthall Bergen, Ostfildern : Hatje Cantz Verlag, 2010. P. 201–211.
45. Fleck R. Teaching curatorship? *Manifesta Journal*. 2008. № 4–6. P. 24–27.
46. Grasskamp W. «Degenerate art» and Documenta I : Modernism ostracized and disarmed *Museum culture : histories, discourses, spectacles* / [ed. by Sherman D. J., Rogoff I.]. London : Routledge, Minneapolis : University of Minnesota Press, 1994. 320 p.
47. Grasskamp W. For example documenta or how art was produced? Thinking About Exhibitions [ed. by Greenberg R., Nairne S, Ferguson B. W.]. New York: Routledge, 1996. P. 48–56.
48. Williams G. How to Write About Contemporary Art. London: Thames and Hudson Ltd, 2014. 264 p.